

Θανάσης Αγάθος: η γενιά του '30

Συνέντευξη στον Ελπιδοφόρο Ιντζέμπελη //

Για την γενιά του '30 που δεν έφυγε ποτέ από το λογοτεχνικό προσκήνιο, με αφορμή την μελέτη του «Η εποχή του μυθιστορήματος» μιλά στο fractal ο πανεπιστημιακός και συγγραφέας Θανάσης Αγάθος.

-Κύριε Αγάθο, ποια ήταν η αφορμή για να εκδοθεί η μελέτη «Η εποχή του μυθιστορήματος», εκδόσεις Γκοβόστη;

Οι αφορμές ήταν ποικίλες: η αγάπη μου για την πεζογραφία της γενιάς του '30 ήδη από τα εφηβικά μου χρόνια, η αίσθηση ότι υπάρχουν ακόμη ανεξερεύνητες πτυχές αυτών των μυθιστορημάτων, η ενασχόλησή μου με το συγκεκριμένο διδακτικό αντικείμενο στα μαθήματά μου στο Τμήμα Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, η πολύ καλή σχέση, σχέση εμπιστοσύνης θα έλεγα, που έχω με τις εκδόσεις Γκοβόστη.

-Ποια ήταν τα σπουδαιότερα νεωτερικά στοιχεία που έφερε η Γενιά του 30 στην Λογοτεχνία; Ποιοι ήταν οι εκπρόσωποί της;

Στον χώρο της ποίησης η γενιά του '30 έδωσε κορυφαίους ποιητές, που άνοιξαν τον δρόμο για μια νέα ποίηση, εισάγοντας στοιχεία του μοντερνισμού και του υπερρεαλισμού: αναφέρω τους τιμημένους με Νόμπελ Γιώργο Σεφέρη και Οδυσσέα Ελύτη, τον Γιάννη Ρίτσο, τον Ανδρέα Εμπειρίκο, τον Νίκο Εγγονόπουλο, τον Γιώργο Σαραντάρη και άλλους.

Στον χώρο της πεζογραφίας, όπου επικεντρώνεται το βιβλίο μου Η εποχή του μυθιστορήματος, η συνεισφορά της γενιάς του '30 ήταν, επίσης, εξαιρετικά σημαντική: συγγραφείς όπως ο Γιώργος Θεοτοκάς, ο Κοσμάς Πολίτης, ο Άγγελος Τερζάκης, ο Ηλίας Βενέζης, ο Στράτης Μυριβήλης, ο Μ. Καραγάτσης, η Λιλίκα Νάκου, ο Γιάννης Μπεράτης, ο Στέλιος Ξεφλούδας, η Μέλπω Αξιώτη, ο Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης, ο Θανάσης Πετσάλης-Διομήδης, ο Τάσος Αθανασιάδης επανέφεραν το μυθιστόρημα στο προσκήνιο της λογοτεχνικής ζωής, αποχαιρέτησαν το εξαντλημένο πλέον ηθογραφικό μοντέλο, έριξαν φως στον σύνθετο ανθρώπινο ψυχισμό, αποτύπωσαν το μικρασιατικό τραύμα και άνοιξαν έναν ουσιαστικό, δυναμικό διάλογο με την ευρωπαϊκή λογοτεχνία, παρακολουθώντας τις νέες τάσεις.

-Η φωτογραφία που κοσμεί το εξώφυλλο του βιβλίου είναι η πιο αντιπροσωπευτική για την γενιά του 30; Υπάρχουν και ανάλογες φωτογραφίες;

Είναι αρκετά αντιπροσωπευτική, νομίζω, αυτή η φωτογραφία, αν και έχει κυκλοφορήσει πολύ. Είναι από μια συνάντηση αρκετών εκπροσώπων της γενιάς στο φιλόξενο σπίτι του Άγγελου και της Λητώς Κατακουζηνού στη λεωφόρο Αμαλίας, τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '60. Από την ίδια συνάντηση υπάρχουν μια-δυο ακόμη φωτογραφίες.

-Μερικά από τα βιβλία αυτής της Γενιάς μεταφέρθηκαν στην ελληνική τηλεόραση. Ποιες ήταν οι σκέψεις αυτής της τηλεοπτικής διασκευής; Πότε έγινε η πρώτη αρχή;

Πράγματι, αρκετά από τα μυθιστορήματα της γενιάς του '30 μεταφέρθηκαν στη μικρή οθόνη, κυρίως τις δεκαετίες του '70 και του '80, ίσως γιατί είχαν ήδη διαγράψει έναν επιτυχημένο κύκλο στα βιβλιοπωλεία και πρόσφεραν υλικό δοκιμασμένο, έτοιμο για δραματοποίηση, σε μια εποχή που η ελληνική τηλεόραση ήταν ακόμη στα σπάργανα και η συγγραφή πρωτότυπων σεναρίων δεν ήταν εύκολη υπόθεση. Αφιερώνω το τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου μου σε αυτές τις μεταφορές, θεωρώντας τις ένα είδος επιλόγου της

μελέτης μου και ελπίζοντας στο μέλλον να ασχοληθώ εκτενέστερα με αυτό το θέμα. Η αρχή έγινε με τη Μενεξεδένια πολιτεία του Άγγελου Τερζάκη, την οποία σκηνοθέτησε ο Κώστας Φέρρης το 1975 για το ΕΙΡΤ, με πρωταγωνιστές τους Θάνο Κωτσόπουλο, Κώστα Καστανά, Κατερίνα Βασιλάκου, Νίκο Γαλανό, Χαριτίνη Καρόλου και Ντίνο Καρύδη.

-Πώς αντιμετώπισε το τηλεοπτικό κοινό αυτή τη μεταφορά; Ποια ήταν τα πιο αγαπημένα σήριαλ;

Το κοινό της εποχής είχε ανταποκριθεί πολύ θετικά στη Μενεξεδένια πολιτεία και στις μεταγενέστερες μεταφορές και οι περισσότερες από τις σειρές είχαν σημειώσει τότε υψηλή τηλεθέαση. Οι πιο αγαπημένες σειρές, νομίζω, ήταν Οι Πανθέοι, μεταφορά του πολύτομου μυθιστορήματος του Τάσου Αθανασιάδη, που είχε διάρκεια δύο ετών (1977-1979), η Γαλήνη (1976), διασκευή του βιβλίου του Βενέζη, καθώς και ο Γιούγκερμαν (1976-1977) και ο Συνταγματάρχης Λιάπκιν (1978-1979), διασκευές των αντίστοιχων μυθιστορημάτων του Καραγάτση. Δυστυχώς, από όλες αυτές τις σειρές έχουν σωθεί ελάχιστα ολιγόλεπτα αποσπάσματα, έχει σβηστεί, κατά τρόπο εγκληματικό, θα έλεγα, όλο αυτό το πολύτιμο υλικό της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

-Ήταν ικανοποιημένοι οι συγγραφείς από την τηλεοπτική μεταφορά; Αυξήθηκαν οι πωλήσεις των βιβλίων;

Κάποιοι από τους συγγραφείς έμειναν ευχαριστημένοι, άλλοι όχι. Υπάρχει μια ολόκληρη συζήτηση, σε παγκόσμιο επίπεδο, γύρω από το θέμα της «πιστότητας» και της «προδοσίας» των τηλεοπτικών, κινηματογραφικών και θεατρικών μεταπλάσεων της λογοτεχνίας. Οπωσδήποτε, όμως, οι πωλήσεις των συγκεκριμένων βιβλίων ανέβηκαν σημαντικά, αρκετά από τα μυθιστορήματα αυτά ξεκίνησαν μια δεύτερη καριέρα στα βιβλιοπωλεία χάρη στις τηλεοπτικές μεταφορές τους και αυτό πρέπει επιτέλους να αναγνωρισθεί.

-Οι συγγραφείς της γενιάς του 30 ήταν σπουδαίοι και έγραψαν ο καθένας την προσωπική τους ιστορία στα ελληνικά γράμματα. Σήμερα όμως το αναγνωστικό κοινό διαβάζει τα έργα τους;

Πιστεύω ότι αρκετοί από τους συγγραφείς αυτούς έχουν καταλάβει τη θέση τους στον κανόνα της ελληνικής λογοτεχνίας, αντιμετωπίζονται εδώ και χρόνια ως κλασικοί και πολλά μυθιστορήματά τους έχουν πραγματοποιήσει μεγάλο αριθμό εκδόσεων. Η δική μου γενιά –είμαι 48 ετών– διάβαζε πολύ τα πεζογραφήματα αυτά. Για το εάν εξακολουθούν να διαβάζονται τα έργα τους σήμερα, θα πρέπει, ίσως, να γίνει μια οργανωμένη και συστηματική έρευνα με τη συμμετοχή εκδοτών, βιβλιοπωλών και αναγνωστών. Θα είχε ενδιαφέρον να διαπιστωθεί όχι μόνο εάν διαβάζονται σήμερα αλλά και από ποιες ηλικίες διαβάζονται.

-Η γενιά του 30 επαινέθηκε και κατακρίθηκε. Σήμερα τι συμβαίνει στην ελληνική λογοτεχνία; Υπάρχει μια ανάλογη συνέχεια;

Η έννοια της γενιάς στη λογοτεχνία και στην τέχνη, γενικότερα, είναι πολύ συμβατική και εξυπηρετεί μεθοδολογικούς σκοπούς. Σήμερα στην Ελλάδα γράφεται αξιόλογη λογοτεχνία από δημιουργούς διαφόρων ηλικιών. Είναι, όμως, πολλά τα βιβλία που κυκλοφορούν και οι εκδοτικές επιτυχίες, τα «ευπώλητα», δεν είναι κατ' ανάγκην τα καλύτερα δείγματα.

-Έχετε ασχοληθεί και με άλλες μελέτες. Μπορείτε να μας κάνετε μια μικρή αναφορά;

Έχω ασχοληθεί πολύ, σε ερευνητικό και συγγραφικό επίπεδο, με το έργο του Νίκου Καζαντζάκη και του Βασίλη Βασιλικού, δύο πραγματικά «διεθνών» Ελλήνων συγγραφέων. Το 2007 κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Αιγόκερως η μονογραφία μου Από το Βίος και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά στο Zorba the Greek, μια σύγκριση της κριτικής υποδοχής του μυθιστορήματος του Καζαντζάκη και της ταινίας του Κακογιάννη. Το 2011 κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Γκοβόστη ο συλλογικός τόμος Νίκος Καζαντζάκης. Παραμορφώσεις, παραλείψεις, μυθοποιήσεις, με φιλολογική επιμέλεια δική μου και της συναδέλφου Έρης Σταυροπούλου, καθηγήτριας του Πανεπιστημίου Αθηνών. Το 2013 κυκλοφόρησε, με δική μου φιλολογική επιμέλεια, εισαγωγή και σχόλια, το βιβλίο Επιστολές του Νίκου Καζαντζάκη προς την οικογένεια Αγγελάκη, μια έκδοση του Μουσείου Καζαντζάκη, στην οποία συγκεντρώνονται οι επιστολές που έστειλε ο συγγραφέας στον δικηγόρο και φίλο του Γιάννη Αγγελάκη και στην κορυφαία ποιήτρια Κατερίνα Αγγελάκη-Ρουκ, κόρη του Αγγελάκη και βαφτισιμιά του Καζαντζάκη. Επίσης, έχω κάνει φιλολογική επιμέλεια και έχω γράψει εκτενείς εισαγωγές σε τρία παλαιότερα πεζογραφήματα του Βασίλη Βασιλικού, που επανεκδόθηκαν πρόσφατα από τις εκδόσεις Γκοβόστη: Η διήγηση του Ιάσονα (2012), Η μυθολογία της Αμερικής (2012) και Θύματα ειρήνης (2014). Ο Βασίλης Βασιλικός, ο οποίος με τιμά με τη φιλία του και την εμπιστοσύνη του τα τελευταία χρόνια, βρίσκεται και πίσω από μια άλλη πρόσφατη έκδοση την οποία επιμεληθήκαμε, ο Αριστοτέλης Σαΐνης και εγώ: το Περί λογοτεχνίας και άλλων δαιμονίων, που κυκλοφόρησε πριν από λίγους μήνες από τις εκδόσεις Gutenberg και περιλαμβάνει κείμενα του Βασιλικού για την ελληνική και παγκόσμια λογοτεχνία, καλύπτοντας μια πορεία 60 ετών, από το 1952 μέχρι το 2012. Έχω δημοσιεύσει, επίσης, σε σύμμεικτους τόμους, επιστημονικά περιοδικά και εφημερίδες περισσότερα από 40 άρθρα στο πεδίο της νεοελληνικής φιλολογίας.

Επιπλέον, έχω συμμετάσχει σε ευρύτερες συγγραφικές ομάδες συναδέλφων του Διδασκαλείου Νέας Ελληνικής του Πανεπιστημίου Αθηνών, όπου είχα εργαστεί για πολλά χρόνια στο παρελθόν, για τη συγγραφή διδακτικών εγχειριδίων στο πεδίο της διδασκαλίας της Νέας Ελληνικής ως Ξένης Γλώσσας. Αναφέρω, ενδεικτικά, το Ακούστε ελληνικά, που κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Κέδρος το 2008 (μαζί με τις συναδέλφους Μαρία Αντωνίου, Μαρία Γαλαζούλα, Σταυρούλα Δημητράκου, Ελένη Θώδα, Ασπασία Λιβιέρη-Βοσκού, Νατάσσα Μαγγανά και Αλίκη Τσοτσορού), το Ανακαλύπτοντας το κείμενο, που κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Φιλομάθεια το 2009 (σε συνεργασία με τις Βασιλική Γιαννακού, Βαρβάρα Δημοπούλου και Αλίκη Τσοτσορού), και το Γράφω Ελληνικά, που κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Φιλομάθεια το 2012 (σε συνεργασία με τους συναδέλφους Βασιλική Γιαννακού, Βαρβάρα Δημοπούλου, Μενέλαο Καλέντζο, Νίκο Ρουμπή και Αλίκη Τσοτσορού).

**-Είσαστε καθηγητής Νεοελληνικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών.
Γνωρίζουν οι φοιτητές σας το συγγραφικό σας έργο;**

Γι' αυτό μάλλον θα πρέπει να ερωτηθούν οι φοιτητές μου. Υποθέτω ότι ορισμένοι θα το γνωρίζουν, με ένα χτύπημα στο Google, είναι εύκολο, άλλωστε, να δει κανείς το συγγραφικό έργο κάποιου.

-Γιατί έχουν λιγοστέψει οι εκδόσεις με δοκίμια ή μελέτες για λογοτεχνικά έργα;

Το αναγνωστικό κοινό για τέτοιου είδους μελέτες, δυστυχώς, δεν είναι πολύ ευρύ και τα πράγματα στον χώρο των εκδόσεων είναι εξαιρετικά δύσκολα.

-Ποιες μελέτες της λογοτεχνίας θα προτείνατε να διαβάσουμε;

Είναι πολύ δύσκολο να απαντήσω, είναι πάρα πολλές οι αξιόλογες και τεκμηριωμένες μελέτες από συναδέλφους Έλληνες και ξένους, νεότερους και παλαιότερους.

-Ποιο βιβλίο έχετε διαβάσει και δεύτερη φορά;

Είναι πολλά τα βιβλία που έχω διαβάσει δεύτερη και τρίτη και τέταρτη φορά, συχνά και λόγω δουλειάς, για τα μαθήματά μου ή για τη συγγραφή κάποιας μελέτης. Πάντως, αγαπημένα μου βιβλία είναι Το μαγικό βουνό του Τόμας Μαν, η Μαντάμ Μποβαρύ του Φλωμπέρ, το Κάτω από το ηφαίστειο του Μάλκολμ Λόουρι και το Αναμνήσεις από το σπίτι των πεθαμένων του Ντοστογιέφσκι. Από τα ελληνικά, έχω διαβάσει πολλές φορές τον Ζορμπά του Καζαντζάκη, την Εgoίca του Κοσμά Πολίτη και το Z του Βασιλικού.

-Τι θα προτείνατε στους αναγνώστες που θα διαβάσουν την συνέντευξή σας;

Να διαβάσουν ξανά ή για πρώτη φορά κάποια από τα μυθιστορήματα τα οποία μελετώ στο βιβλίο μου. Νομίζω ότι η πεζογραφία της γενιάς του '30 είναι συναρπαστική από πολλές απόψεις και προσφέρεται για ποικίλα επίπεδα ανάγνωσης.